

نگاهی به نمایش «آن‌ها هم بودند» مینا نوری در گالری امکان^۱

۲۰ فروردین ۱۴۰۱

زمان خواندن: ۵ دقیقه

نویسنده: پگاه رجامند

نمایش آثار مینا نوری، نقاش و چاپگر پیشکسوت ایرانی، با عنوان «آن‌ها هم بودند» از تاریخ ۲۳ دی تا ۲۴ بهمن ۱۴۰۰ در گالری امکان برپا شد.

مینا نوری متولد ۱۳۲۹ در تهران است و در رشته‌ی نقاشی و چاپ‌دستی در آکادمی هنرهای زیبای رم، آکادمی آلبرتینا تورینو و انستیتو دولتی هنر اوریپینو در ایتالیا تحصیل کرده است. او را اغلب با آثار چاپ‌دستی به یاد می‌آوریم که پرتره‌ها و اشیایی چون عینک‌ها و سنجاق‌های قفلی را تصویر کرده‌اند. فعالیت‌های هنری نوری به برپایی نمایش‌های متعدد خلاصه نمی‌شود و تدریس تکنیک‌های چاپ‌دستی در دانشگاه هنر و تألیف و ترجمه‌ی کتاب‌های هنری با تمرکز بر آموزش تکنیک‌های سیلک‌اسکرین، کالکوگرافی و حکاکی از جمله فعالیت‌های شاخص این هنرمند بوده است.

می‌توان در آثار نوری نگاه و توجه وی به مسائل اجتماعی را نیز ردیابی کرد. با تمرکز بر آثار ارائه‌شده در نمایش اخیر هنرمند با عنوان «آن‌ها هم بودند» که متعلق به سال‌های ۱۳۵۵ و ۱۳۵۶ هستند، رویکرد اجتماعی وی در انتخاب موضوع، محتوا و هماهنگی آن‌ها با فرم آثار نمایان است. این آثار پیش از این در فروردین‌ماه ۱۳۵۷ در انجمن ایران و آمریکا نمایش داده شد. این رویداد شامل ۱۷ نقاشی رنگ‌روغن بود که هم‌اکنون دو قطعه از آن‌ها در موزه‌ی هنرهای معاصر تهران نگهداری می‌شود. آثار به‌نمایش درآمده در گالری امکان، ۸ نقاشی رنگ‌روغن است که پس از گذشت ۴۳ سال دوباره در معرض دید قرار گرفته‌اند.

^۱ منتشر شده در وبسایت درز به تاریخ ۲۰ فروردین ۱۴۰۱، قابل دسترسی در آدرس:
<https://darz.art/fa/magazine/review-mina-nouri-they-were-too/602>

ویژگی مشترک این آثار، فیگورها یا به بیان درست‌تر، نیم‌تنه‌های انسان‌هایی است که گاه تنها و گاه به صورت زوج یا گروه به تصویر درآمده‌اند. این انسان‌ها با پس‌زمینه‌های خاکستری و تخت در پشت سر، به روبرو نگاه می‌کنند و نشانی از تحرک و شور زندگی در چهره و حالات آن‌ها وجود ندارد. همه‌ی اجزاء تصویر در کنار بیان حداقلی خصوصیات چهره و اندام، از چین‌وچروک‌ها و رنگ پوست گرفته تا لباس و وضعیت قرارگیری، سعی در بازنمایی حضور انسان‌هایی دارند که ورای ویژگی‌های یادشده، نوعی فقدان حضور را نیز یادآور می‌شوند.

مینا نوری | بدون عنوان | ۱۳۵۵ | رنگ روغن روی بوم | ۱۱۰ × ۱۳۰ سانتی‌متر

هنرمند همچنین در انتخاب رنگ‌های خاکستری به یک یا دو تُناژ بسنده کرده و آن‌ها را نیز در رنگ‌آمیزی سطوح پس‌زمینه و لباس‌های فیگورها تقسیم کرده است؛ بدین صورت مجموعه‌ی «آن‌ها هم بودند» در پی ساده‌سازی است و تأکید بر چهره‌هایی که در میانه‌ی جامه‌ها قرار گرفته‌اند و به مکان یا زمان خاصی اشاره ندارند و بی نور و سایه بودن تصاویر، گویی با هدف معرفی انسان‌هایی است که در پس تاریخ یا زمان سپری‌شده، چون خاطره‌ای به یاد می‌آیند. تأکید بر نمایش حضور افراد در کادر با انتخاب عنوان «آن‌ها هم بودند» برای این مجموعه، نوع ترکیب‌بندی و حذف عناصری که می‌توانند اطلاعاتی بیش از آنچه در این نقاشی‌ها می‌بینیم به ما بدهند، سکون و سکوت حاضر در این تصاویر را به بیننده القا می‌کنند. همچنین هنرمند با عدم نمایش اجزاء بدن و اکتفا کردن به پرتوها، انفعال و بی‌ارادگی را نیز در آن‌ها تشدید کرده است.

آدم‌های مینا نوری هر که بوده‌اند، کاری از دست‌شان ساخته نیست و تنها نگاه کردن به روبرو، بیان آخرین کلمات یا کاری که انجام می‌دهند را برگزیده‌اند. این ویژگی‌ها در کنار حضور منفعل و چشم در چشم مخاطب داشتن فیگورها، باعث ایجاد وضعیت آینگی بین مخاطب و سوژه‌های نقاشی‌های مینا نوری نیز شده است؛ انگار چیزی تهدیدکننده و تکرارپذیر را زیر گوش مخاطب زمزمه می‌کنند و شباهت‌هایی میان مخاطب و این زمانه با افراد نقاشی‌شده قابل بازشناسی است. هنرمند با مختصر-اشاره‌ای به ظاهر آن‌ها، طبقه‌ی اجتماعی‌شان را نیز آشکار می‌کند؛ اما باز هم بیننده را از قضاوت این مهم که آن‌ها به‌درستی چه کسانی بوده‌اند بازمی‌دارد. این‌ها انسان‌هایی با صورت‌های بی‌روح به رنگ خاکستری، سیاه و سفید هستند که در عین ملایمت در رفتار، احساساتی فروخورده را بیان می‌کنند و در پس انفعال و بی‌حالتی وضعیت بدن‌هایشان، گویی تسلیم شرایط محیط شده‌اند.

مینا نوری | بدون عنوان | ۱۳۵۴ | رنگ روغن روی بوم | ۱۱۰ × ۱۳۰ سانتی‌متر

به علاوه با دقت در خصوصیات چهره‌ها می‌توان به این نکته پی برد که هنرمند در نمایش زمان سپری‌شده در چهره‌ها و دیگر عناصر تشکیل‌دهنده، تفاوت قائل شده است؛ چنان‌که چهره‌های سرد و بی‌روح در نقاشی‌های مینا نوری، گویی از پس خاطرات یا عکس‌های خانوادگی سر برآورده‌اند، اما لباس‌ها و پس‌زمینه‌ی آثار در عین رنگ‌باختگی به زمان دیگری تعلق دارند. به عبارت دیگر این آدم‌ها جایی میان فردیت و جایگاهی که جامعه برای‌شان در نظر گرفته، در حال محو شدن و فراموشی هستند یا به مردگانی می‌مانند که هنرمند به‌عنوان بازمانده‌ی آن‌ها، علاوه بر اشاره به زمان سپری‌شده بر چهره‌ها، به بازنمایی یا نمایش بعد از حضورشان پرداخته است.

در صورت درستی این مدعا می‌توان این چهره‌نگاری‌ها را ادای احترام به کسانی دانست که نادیده گرفتن حضورشان در جامعه به اهمیت پرداختن به آن‌ها در قالب این آثار انجامیده است. بنابراین شیوه‌ی بیان هنرمند در جهت نمایاندن زیبایی، عمل یا خصوصیات بارز چهره نبوده و بودن آن‌ها بر این ویژگی‌ها اولویت داشته است. از طرفی نقاش با برگزیدن عنوان «آن‌ها هم بودند» برای نمایاندن حضور نادیده‌گرفته‌شده‌ی آن‌ها، با هرچه بی‌روح نشان دادن چهره‌ها، به فقدان تأثیرگذاری حضور این افراد و به‌نوعی پذیرش فشار اجتماعی ناخواسته و اجباری پرداخته است.

مینا نوری در زمان خلق این آثار حدود ۲۵ سال داشته است. او با نگاهی که از گذشته به آینده داشته، با انتخاب عنوان این آثار ما را به تماشای چهره‌ی افرادی دعوت می‌کند که «بودن آن‌ها» نکته‌ی اساسی در به تصویر کشیدن‌شان است؛ آثاری که هرچه از زمان خلق آن‌ها می‌گذرد، گویی به مدت زمان فقدان حضور آدم‌ها در آثار مینا نوری نیز اضافه می‌شود.

مینا نوری | بدون عنوان | ۱۳۵۶ | رنگ روغن روی بوم | ۱۱۰ × ۸۵ سانتی‌متر

توجه به عنصر زمان در این آثار بار دیگر در انتخاب عنوان خود را نشان می‌دهد. هنرمند در دوران جوانی و زمان خلق آثار، به ویژگی‌های آثار نقاشی یا تابلوهای هنری ماندگار واقف بوده و با به تصویر کشیدن چهره‌ی افرادی از جامعه، در اندیشه‌ی نمایش حضور، یادآوری و تأکید بر وجود افراد نادیده‌گرفته‌شده به آیندگان بوده است. چهره‌های نقاشی‌های مینا نوری با مجموعه ویژگی‌های یادشده، گویی هم‌اکنون دیگر حضور ندارند و هنرمند در زمان خلق آثار، ما را در جایگاه آیندگان، به نگرستن به آن‌های که در گذشته می‌زیسته‌اند همراه کرده است. این چهره‌ها گرچه از پس سال‌های دور، امروز شانس دیده شدن یافته‌اند؛ اما به‌غایت به زمانه‌ی ما نزدیک‌اند؛ صورت‌های آن‌ها به سردی تصاویر سنگ‌قبرهای خاکستری می‌ماند که تنها به‌دلیل تنوع چهره‌هایشان هویت یافته‌اند، با این تفاوت که این‌بار به‌جای گم شدن در تاریخ و خاک خوردن در بایگانی اسناد و شناسنامه‌ها، در اثری هنری به یاد سپرده می‌شوند و ارزش دیدن چندباره یافته‌اند، تا با نمایش حضور و بودن‌شان، جایگاه والاتری پیدا کرده باشند.